

Terék Tamás¹

LŐSZER- ÉS ROBBANÓANYAG-TÁROLÓ KATONAI OBJEKTUMOK VESZÉLYESSÉGI BESOROLÁSÁNAK JOGSZABÁLYI KÖVETELMÉNYEI, BELSŐ VÉDELMI TERVE

LEGAL REQUIREMENTS FOR THE HAZARD CLASSIFICATION OF MILITARY AMMUNITION AND EXPLOSIVES STOCKS, INTERNAL PROTECTION PLAN OF THE OBJECTS

DOI: 10.30583/2020/1-2/224

Absztrakt

A szerző a lőszer és robbanóanyagot tároló katonai objektumok rövid történeti áttekintését követően bemutatja azok veszélyességét, a feladatrendszerükből adódó kockázataikat. A veszélyes katonai objektumokra vonatkozó jogszabályi háttér összefoglalását követően részletesen ismerteti az előírt biztonsági jelentés tartalmát, készítésének szempontjait. Bemutatja az esetlegesen kialakuló katasztrófhelyzet elhárítására és a védekezés konkrét lépéseire irányuló belső védelmi terv felépítését, tartalmát, valamint a külső szakhatóságokkal és szervezetekkel való együttműködés formáit.

Kulcsszavak: veszélyes katonai objektum, harcanyagtárolás, biztonsági jelentés, belső védelmi terv

Abstract

After a brief historical overview of military objects storing ammunition and explosives, the author presents their dangers and the risks arising from their task system. Following the summary of the legal background concerning dangerous military objects, he describes in detail the content of the required safety report and the aspects of its preparation. He presents the structure and content of the internal protection plan for the prevention of a possible disaster situation, and the specific steps of the

1 Terék Tamás alezredes, NKE. KMDI hallgató, terek.vek@mil.hu,
ORCID: 0000-0002-2080-5733

defence, as well as the forms of cooperation with external authorities and organizations.

Keywords: hazardous military object, munitions storage, security report, internal defense plan

Bevezetés

Régi törekvés, hogy a védelmi tevékenységgel és az ahhoz szükséges eszközök tárolásával, használatával összefüggő környezet-károsító hatások ellen védjük a természeti és környezeti értékeket.² A lőszer- és robbantószer- tárolás biztonságos tárolása, a tárolás során a környezetre gyakorolt negatív hatások csökkentése mindig kiemelt fontosságú volt. Alapvető biztonságtechnikai kérdés és természetesen társadalmi elvárás is, hogy a honvédelmi céllal létesített tárolóintézetek ne jelentsenek kockázatot a környezetük számára.

Létesítésüktől napjainkig lényeges változásokon ment át a raktárak feladatrendszere és szabályozása egyaránt. Napjainkban egy újabb, hosszútávon meghatározó program elején tartva, folyamatosan készülniük kell az időszakonként előttünk álló megmérettetésekre. A Zrínyi 2026 honvédelmi és haderő-fejlesztési program keretében beszerzésre kerülő technikai eszközök harcanyag-készleteinek fogadása, kezelésére való felkészülésük során jelentős szemléletváltást kell elérniük, mely feladatok a kor szellemének megfelelő szakmai és biztonságtechnikai hozzáállást is igényelnek.

A rendelkezésre álló igen szűk irodalmi előzmény feldolgozását követően, a szerző ebben a publikációban célul tűzte ki, hogy bemutassa a harcanyagokat tároló veszélyes katonai objektumok szabályzórendszerének változásait a rendszerbeállításoktól napjainkig. Ismerteti a jogszabályi követelmények szerint az ilyen funkciójú létesítmények, lehetséges veszélyforrásainak beazonosítását, a biztonsági dokumentációk tartalmát, valamint a katasztrófavédelem illetékes szerveivel történő együttműködés formáit. Annak érdekében, hogy a jelenlegi lőszer- és robbanóanyag-raktárak által a környezetet veszélyeztető helyzetüket reálisan lehessen megítélni, fontos áttekinteni a jelenlegi harcanyag-tárolási körülmények kialakulásának fejlődését és azok okait.

2 Nagy-Hornycsek, 2014. 129. o.

A lőszer- és robbantóanyag-tároló katonai objektumok feladatrendszerének és szervezeti kialakításának változása napjainkig

A központi harcanyagtárolás jelenleg két bázison valósul meg. Mindkét bázis több évtizedes múltra tekint vissza. Rendszerbeállítástól napjainkig sok változáson mentek át, nemcsak a tárolóhelyek műszaki kialakítását és a bázisok feladatrendszerét, hanem a létesítményeket üzemeltető katonai szervezetek létszámát, szervezeti felépítését tekintve, valamint a Magyar Honvédség rendszerében elfoglalt helyük és szerepük alapján is. A visszatekintést két időintervallumra bontva ismertetem, melynek választópontja a rendszerváltás, mely a harcanyagellátással és a raktározással kapcsolatosan jelentős változásokat hozott a tárolási alapelvek és követelmények területén.

A központi harcanyagraktárak szakmai tevékenysége alapításuktól a rendszerváltásig

Az 1950-es években Magyarország területén a Magyar Népköztársaság Honvédelmi Miniszterének parancsai alapján több lőszer- és robbantóanyag-raktár létesült és kezdte meg szervezetszerű tevékenységét. Telepítésük során kiemelt figyelmet kaptak a stratégiai célok, a területi széttagolódás, a védelem és a rejtés lehetőségei. Fő feladatuk a gyártóüzemekről és csapatokról érkező lőszer- és műszaki harcanyagok átvétele, tárolása, állagmegóvása és őrzése volt.

A raktárak létesítését követően több raktárbázison is kialakították és megkezdték működésüket a lőszerjavító műhelyek. Abban az időben gyakoriak voltak a tömeges felhasználásra tervezett, nem kifejezetten tartós tárolásra gyártott lőszer- és műszaki anyagok minőségi kifogásai, így az üzemszerű lőszerfelújítás, karbantartás az alaptevékenység részét képezte. A műhelyek állománya kezdetben képzetlen, technológiájuk pedig meglehetősen korszerűtlen volt.

Rövidesen felmerült a lőszer- és műszaki harcanyagok vizsgálatának az igénye is. 1955-ben rakták le az erre a célra tervezett laboratórium alapjait a pusztavacsi objektumban, melyet 1956 tavaszán adtak át. Itt már felkészült és kiképzett állomány kezdte meg a lőszer- és műszaki anyagok minőségvizsgálását és a vizsgálati eredmények alapján a minősítést. Ebben az időszakban a raktárak szaktevékenységét közvetlenül az MN Fegyverzeti Szolgálatfőnök, illetve a Műszaki

Szolgálatfőnök felügyelte és határozta meg a gyakorlati szakmai követelményeket.

Lényeges rendszertechnikai átalakítást jelentett a Magyar Néphadsereg Fegyverzeti Szolgálatfőnök 018/89. számú intézkedése, mely alapján 1989. szeptember 1-jén a Pusztavacson települő MN 11. Lőszerraktár a Magyar Néphadsereg Lőszerellátó Központjává alakult át. Alárendeltségébe először hat, majd további kettő lőszerraktár került³. Ekkor a Központ létszáma 2300 fő volt, a tárolt, kezelt harcanyagok mennyisége pedig – Magyar Néphadsereg szinten – megközelítette a 100 000 tonnát. Ez a szervezet végezte a Magyar Néphadsereg (1990-től a Magyar Honvédség) központi lőszerellátását, vizsgálta és szerelte a lőszerkészleteket. Folyamatosan végezte a lőszer kiadását, a raktárakban történő átvételét, a laboratóriumban a bevizsgálási terv szerinti vizsgálatokat és a műhelyekben az üzemszerű felújítási, szerelési, szétszerelési munkákat.

A központi harcanyagraktárak szakmai tevékenysége a rendszerváltástól napjainkig

A rendszerváltást követően, a haderő átszervezése a Lőszerellátó Központ szervezetének átalakítását is eredményezte. A haderő átalakítása során, különböző szervezési intézkedések alapján történt a harcászati technikai eszközök kivonása és a létszámcsökkentés, amely jelentősen érintette a szervezetet is⁴. Az MH Lőszerellátó Központ alárendelt raktárai közül először a törökbálinti, a feldebrői és a bakonysárkányi szűnt meg. Ezek kiürítése mind szállítási, mind munkaszervezési és tárolástechnikai szempontból igen komoly terhet rótt az állományra.

Amíg a potenciálisan megmaradó raktárbázisok száma és a személyi állomány létszáma folyamatosan csökkent, addig – az átcsoportosítások következtében – a tárolandó lőszer és harcanyagok mennyisége pedig nőtt.

1997 szeptemberében a további szervezeti változás következtében az MH Lőszerellátó Központ megszűnt. Jogutódja az MH Lőszerjavító és Bevizsgáló Üzem lett, mely az MH Fegyverzettechnikai Szolgálatfőnök irányításával, önálló szervezetként végezte a korábbi szakmai feladatait. A központi ellátás tervezése, szervezése, az ezzel

3 Törökbálint, Táborfalva, Bakonysárkány, Kapoly, Feldebrő, Izsák, Kál, Hajdúsámson

4 88/1995. OGY határozat

kapcsolatos nyilvántartások vezetése, mint szakfeladat, átkerült az MH Tápió Fegyverzettechnikai Ellátó Központhoz.

Németország egyesülését követően új kihívást jelentett a volt NDK Néphadseregének készleteiből segélyként kapott, megközelítőleg 1500 tonna különféle lőszer átvétele, válogatása és tárolásra történő felkészítése. E mellett, természetesen a haderőátalakítás folyamán a rendszerből kivont technikai eszközök, lőszerkészletek felszámolása is az alaptevékenység részét képezte. Ebben az időszakban kerültek hatastanításra többek között a 76 mm-es ágyúk, a 85 mm-es D-44 típusú és a 100 mm-es MT-12 páncéltörő ágyúk lőszerei.

2001. január 1-vel alakult meg az MH Lőszerjavító és Bevizsgáló Üzem jogutódjaként Pusztavacson az MH Harcanyag Ellátó Központ, mely a műszaki harcanyagraktárak átvételét követően 8 alárendelt raktárral rendelkezett⁵. Ugyanakkor, az átszervezésnek ebben a szakaszában bezárt az utolsó lőszerszerelő műhely, melynek következtében a Magyar Honvédségben megszűnt a lőszerjavító és -karbantartó képesség. 2005-ben újabb jelentős változás történt, mert pusztavacsi parancsnoksággal megalakult az MH Veszélyes Anyag Ellátó Központ 5 alárendelt raktárral⁶. Egy kicsit megkésve, de 2010-ben, ezen a telephelyen újraindult a lőszerkarbantartó és -szerelő tevékenység, még ha csökkentett képességekkel és technológiai lehetőségekkel is.

A jelenlegi helyzet kialakulásához a 2013-as átalakítás vezetett. Megalakult az MH Anyagellátó Raktárbázis (továbbiakban: MH ARB), budapesti parancsnoksággal, melynek következtében a harcanyagellátás központi tervezése, szervezése és szakirányítása a fenti ellátó központ feladatkörébe került. A harcanyagraktárak felszámolása tovább folytatódott, és napjainkra az MH ARB zászlóaljszintű szervezetének alárendeltségébe két, harcanyag tárolásra hivatott raktárbázis került.

A katonai központi harcanyagraktárak veszélyességének változása és okai

A lőszer- és robbanóanyag-raktárak a tárolt veszélyes anyag tulajdonságából adódóan, valamint a végzett speciális munkák miatt,

5 Pusztavacs, Táborfalva, Kál, Hajdúsámson, Izsák, Kapoly, Recsk, Devecser helyőrségekben

6 Pusztavacs, Táborfalva, Kál, Hajdúsámson, Hetényegyháza településeken

napjainkban is kockázatot jelentenek a környezetükre. Ebben a fejezetben egy esetlegesen bekövetkező katasztrófa kockázatát, valamint a lokális veszélyhelyzeteket mutatom be, figyelembe véve a Veszélyes Katonai Objektumokra (továbbiakban: VKO) vonatkozó jogszabályi hátteret.

A tevékenység veszélyességének megítélése a rendszerváltás előtti időszakban

A korábbiakban leírtakból látható, hogy a központi lőszerraktározás a bemutatott két időrendi szakaszban azonos kiindulópontú, de mégis eltérő veszélyességi helyzetet jelentett a tárolást végző katonai objektumok számára. A létesítés időszakában a kezdetlegességből, képzetlenségből adódó, később a nagy anyagmennyiségből, szerelési feladatokból fakadó problémát kellett áthidalni tervezéssel, szervezéssel és megfelelő szakintézkedésekkel. A szolgálatiág-főnökök saját felelősség-, hatás- és jogkörükben eljárva szabályozták az illetékességükbe tartozó szakterületet. Jelentős mennyiségű lőszer és műszaki harcanyag volt országszerte a központi raktárakban és az alakulatoknál egyaránt. A szakterület felelőssége volt a raktárak biztonságos működtetése, a környező lakosság megóvása, védelme. A honvédelmi tárca vezetése jogszabályokban előírt követelményekkel szabályozta a veszélyes anyagokat tároló katonai objektumok működését, más minisztériumok egyetértésével meghatározta a veszélyes raktárbázisok és laktanyák körüli biztonsági övezeteket (a létesítménytől milyen minimális biztonsági távolságot tartva adhatnak ki építési, használatbavételi engedélyt). A közforgalmú utak nyomvonalát is csak ezeken a körzeten kívül jelölhették ki az illetékes szervek.

A harcanyagbázisok eredő veszélyességét a raktárépületeiben tárolt készletek mennyisége jelentette és jelenti. Alapvetően – az egyéb tárolási szabályok mellett – a tárolóhelyenként meghatározott maximális nettó TNT-egyenérték figyelembevételével kialakított tárolással volt szavatolható a környéken lévő települések biztonsága, csökkenthető az objektum területén történő esetleges balesetekből (robbanásból) fakadó kockázat. A laboratóriumban és a lőszerszerelő műhelyben a harcanyagokkal végzett munkák során – többek között – a biztonsági előírások betartásával és betartásával, valamint az egyes munkahelyeken maximálisan megengedett lőszer, lőszer-alkatelem mennyiségével lehetett csökkenteni a kockázatot, minimalizálni a lokális baleset lehetőségét. A lőszerbázisokon a mindennapi tevékenységet, a szakmai és az adminisztratív feladatokat szovjet alapokon nyugvó szabályzatok határozták meg. Ezen szabályzatok, szakutasítások egy része

napjainkban is hatályos, az azokban leírtak mintegy „örök érvényűnek” tekinthetők a harcanyagokkal végzett eljárások során. A rendszerváltás előtti időszakban a központi lőszer tárintézetekre vonatkozó civil szabályzás nem volt, a honvédelmi tárca saját hatáskörében rendelkezett mindezek felett.

A tevékenység veszélyességének megítélése a rendszerváltást követően

A haderőátalakítás során a harcanyagraktárak az első fejezetben ismertetett módon és formában kerültek felszámolásra. A készletek átcsoportosítása minden esetben az illetékes szolgálatiág-főnök jóváhagyásával lett végrehajtva. A megnövekedett készletmennyiségek csak fokozták a tárolóhelyek túlterheléséből adódó kockázatot. Ezzel párhuzamosan a lőszerszerelő képesség is megszüntetésre került, így a szabályos tárolási feltételek biztosítása egyre nehezebbé vált a szakállomány számára. A Magyar Néphadsereg közel 100.000 tonnás készletét a megmaradó objektumok képtelenek lettek volna tárolni, kezelni a lőszerszerelő üzemek nélkül, amelyek végezték a típus inkurrens lőszerek szétszerelését. Sajnos, az üzemek megszüntetésével ezen a területen egy szakmai űr keletkezett. A probléma kezelését a honvédelmi tárca több alternatív megoldással tervezte megoldani. Egyrészt, két civil gazdasági társasággal kötött szerződést a lőszerfelleslegek szétszereléssel történő hatástalanítására, másrészt, központi értékesítési szerződésekkel további jelentős mennyiség került ki eladással a központi tárintézetekből.

A fentiekből kitűnik, hogy a feladatrendszer összetételében bekövetkezett súlyponteltolódások – például: javítás helyett szétszerelés, központi készlettárolás helyett inkurrencia-kezelés – ellenére az itt folytatott tevékenységek mindig is veszélyesnek minősültek. A szigorú biztonsági rendszabályok meghozatala és betartása elsőrendű fontosságú volt, és jelenleg is az. A belső, katonai szabályzók a rendszerváltást követően, az egyre növekedő civil kontroll, valamint a civil jogszabályi környezet fajsúlyosabbá válásával átdolgozásra szorultak.

Annak ellenére, hogy a belső szabályzók szakmailag betöltötték a funkciójukat, környezetvédelmi szempontból az ország teljes egészére vonatkozóan, egy egységes követelményrendszer kialakítása érdekében, a honvédelmi tárcán belül is megkezdődött egy jogharmonizációs folyamat.

A katonai lőszer- és robbanóanyag-tároló objektumok veszélyességi besorolásának jogszabályi előírásai és követelményei napjainkban

Az előző két fejezetben ismertetett szervezeti átalakítások miatt a katonai lőszer és robbanóanyagok tárolása területén kialakult anomáliák fokozták az objektumok környezeti veszélyességét, amelyek csökkentése csak szigorú jogszabályi követelmények betartásával és új technológiai eljárások alkalmazásával valósítható meg. Ebben a fejezetben a szakterület katonai objektumainak veszélyességi besorolásával kapcsolatos nemzetközi és hazai jogszabályi előírásokat, követelményeket fogom bemutatni.

A katonai lőszer- és robbanóanyag-raktárak biztonságos működésével kapcsolatos polgári jogszabályi előírások napjainkban

A rendszerváltást követően, fontosságának megfelelően, kiemelt figyelmet kapott a veszélyes munkahelyekre, veszélyes üzemekre (objektumokra) vonatkozó jogi szabályozás a nemzetgazdaság minden területén. Ezek a jogszabályok szigorú előírásokat tartalmaztak az élet- és egészségvédelemre, az anyagi javak és a környezet megóvására, a bekövetkező károk maximálisan lehetséges enyhítésére. Különösen igaz ez a környezet- és a természetvédelemre, valamint a katasztrófák elleni védelemre. Az ezekkel kapcsolatos jogszabályi előírásokat a hazai katonai szervezeteknek is be kell tartaniuk a rájuk vonatkozó mértékben.

Hazánk NATO-hoz való csatlakozása, az Európai Unió szabályozás harmonizációja, valamint a 2000-es években bekövetkezett külföldi lőszerraktár-robbanások ⁷ jelentősen befolyásolták a hazai döntéshozókat abban, hogy a Magyar Honvédségben is újraszabályozzák a veszélyesnek minősülő szakterületek, valamint ilyen tevékenységet folytató katonai szervezetek működésének és veszélyességi besorolásának követelményeit. Kifejezetten a veszélyes katonai objektumokkal kapcsolatban került kiadásra a 95/2006. (IV. 18.) Kormányrendelet (továbbiakban: Korm. rendelet), amely a veszélyes katonai objektumokkal kapcsolatos hatósági eljárás rendjéről szól. [1]. A rendelet részletesen definiálja a veszélyes katonai objektumokkal kapcsolatos fogalmakat, valamint az üzemeltetésük és ellenőrzésük rendjét. A 2011-ben

7 Például: Ukrajna, Kalinovka, 2017: 188.000 tonna lőszert tárolt, 50 km-es körből telepítették ki megközelítőleg 30.000 főt.

hozott CXXVIII. törvény a katasztrófavédelemről [2] és a hozzá kapcsolódó egyes törvények módosításáról, jórészt átvette a Kormányrendelet által használt fogalmakat és terminológiát.

A fenti katasztrófavédelmi törvény megjelenését követően kiadásra került a 219/2011. (X. 20.) Korm. rendelet [3], mely szabályozta a veszélyes anyagokkal kapcsolatos súlyos balesetek elleni védekezés feladatait. 2018-ban adták ki a 110/2018. (VI. 25.) Kormányrendeletet [4], amely módosítja a 95/2006. jogszabályt. Az újonnan kiadott rendelet alapjainban nem változtatta meg a honvédelmi tárca és a VKO-kat üzemeltető katonai szervezetek feladatait. A módosítások lényegileg a katasztrófavédelemre, valamint a veszélyes anyagok nyilvántartására vonatkoznak, pontosították a 2006-ban megjelent Korm. rendelet egyes pontjait, de nem változtattak a korábbi alapvető előírásokon, eljárásrenden és követelményeken, így nem hibázunk, ha VKO-k tárgyalásakor a korábbi szöveget vesszük figyelembe, különösen úgy, hogy a későbbiekben részletezett (kormányrendelet által előírt) biztonsági jelentés és belső védelmi terv is ez alapján készült.

A katonai lőszer- és robbanóanyag-raktárak biztonságos működésével kapcsolatos szakmai és honvédelmi jogszabályi előírások napjainkban

A VKO-k biztonságos működésének alapjai a belső szakmai szabályzók, az érvényben lévő szakutasítások, valamint a NATO STANAG-ek. Ilyen például, a „Szakutasítás a lőszerraktárak és bázisok részére” (Tüfe/150) [5], valamint az AASTP-kiadványokban foglalt NATO-ajánlások⁸. Ezek tartalmazzák a lőszerekkel és robbanóanyagokkal kapcsolatos tárolási normatívákat, valamint az üzemeltetésre vonatkozó rendszabályokat. Ilyenek például:

- az együtt-tárolhatósági szabályok;
- az egy raktárhelyiségben megengedett robbanóanyag mennyisége;
- a biztonsági rendszabályok a harcanyagokkal végzett munkák során.

Mivel a polgári jogszabályokkal kapcsolatban HM-utasítás vagy rendelkezés nem került kiadásra, ezért a vonatkozó törvény vagy Korm. rendelet előírásai, valamint a szakmai szabályzók párhuzamosan és egyidejűleg érvényesek. A 95/2006. (IV. 18.) Kormányrendelet az

⁸ AASTP: Allied Ammunition Storage and Transport Publication; -1-5

objektumokkal kapcsolatos eljárásrendet, a szabályzatok pedig a szakfeladatok végrehajtását határozzák meg.

A katonai lőszer- és robbanóanyag-tároló objektumok veszélyességi besorolásának szempontjai, dokumentumai és azok tartalma

Ebben a fejezetben bemutatom, hogy a lőszert és robbanóanyagot tároló katonai objektumok biztonságos működésével kapcsolatban a Korm. rendeletben milyen feladatok kerültek meghatározásra, és ezeket a feladatokat miként, milyen formában kell végrehajtani. A kockázati számítások a Hágában kiadott, a biztonsági elemzés irányelveit tartalmazó CPR-18 Bíbor Könyv⁹ útmutatásai alapján készültek. Ez a kiadvány tartalmazza a veszélyes áruk beazonosítására, kezelésére vonatkozó kockázati vizsgálatokat a robbanóanyagok esetében.

A veszélyességi besorolás szempontjai

A hatályos Korm. rendelet 2. § o) pontjában a következő definíciót olvashatjuk: „veszélyes katonai objektum: az a katonai objektum, ahol egy vagy több objektumrészben – ideértve a közös vagy kapcsolódó infrastruktúrát is – veszélyes anyagok vannak jelen a küszöbértéket elérő, vagy azt meghaladó mennyiségben.” Ezen küszöbérték meghatározását ezen § j) pontja, a veszélyes anyagok körét az l) pontja tartalmazza. Mindkét pont a 219/2011. (X. 20.) Korm. rendelet¹⁰ 1. melléklet 1. táblázatára hivatkozik.

A lőszer- és robbanóanyag-tároló katonai objektumok veszélyességi besorolását az ott raktározott veszélyes anyagok mennyisége, azok trotil-egyenértéke határozza meg. Ha a harcanyagokat tároló VKO-k által raktározott robbanóanyagok mennyisége jelentős mértékben meghaladja az előírt felső küszöbértéket, akkor a rendeletben foglaltaknak megfelelően biztonsági jelentést¹¹ kell készíteni.

A továbbiakban a Korm. rendelet részletezi a VKO-kal kapcsolatos eljárási szabályokat, az azok feletti hatósági felügyeleti szerv

9 CPR-18 (Guidelines for quantitative risk assessment - 'Purple Book')

10 219/2011. (X. 20.) Korm. rendelet a veszélyes anyagokkal kapcsolatos súlyos balesetek elleni védekezésről

11 95/2006. (IV. 18.) Kormányrendelet 2.§ e) a 219/2011. (X. 20.) Korm. rendelet szerinti biztonsági dokumentáció

feladatait, annak jogosítványait, az érintettek, így kifejezetten a katonai szervezet, mint honvédségi üzemeltető, kötelezettségeit.

A veszélyességi besorolás dokumentációja, azok felépítése, tartalma, jogszabályi alapja

A Korm. rendelet fogalmi meghatározása szerint a biztonsági jelentés:

„a honvédségi üzemeltető által készített dokumentum, amely annak bizonyítására szolgál, hogy rendelkezik a veszélyes anyagokkal kapcsolatos súlyos baleseteket megelőző stratégiával és az annak végrehajtását szolgáló biztonsági irányítási rendszerrel, a veszélyes anyagokkal kapcsolatos súlyos baleseti veszélyeket azonosította, illetőleg a veszélyes anyagokkal kapcsolatos súlyos balesetek kockázatát elemezte és értékelte, a megelőzésükre a szükséges intézkedéseket megtette, kellő mértékű a létesítményeinek biztonsága, megbízhatósága. Rendelkezik működőképes belső védelmi tervvel. A jelentésnek elegendő információt kell szolgáltatnia a külső védelmi tervek elkészítéséhez és a hatósági döntésekhez.”¹²

A biztonsági jelentés három évente, az üzemeltető által végrehajtott belső felülvizsgálat alapján készül. Az ebben foglaltak képezik a további dokumentumok alapját. Amennyiben a felülvizsgálat alapjaiban változtatja meg a rögzített információkat, vagy a tárolt veszélyes anyag mennyisége legalább 25%-kal növekszik, úgy a VKO vezetőjének bejelentési kötelezettsége van a felügyeletet ellátó szakhatóság felé. A biztonsági jelentés az alábbiakat tartalmazza (a Korm. rendeletnek megfelelően):

- a VKO környezetét (lakóépület, közintézmény, település stb.);
- a VKO szervezetét (felépítés, feladatrendszer, létszám stb.);
- a VKO fizikai berendezését (infrastruktúra, gépek, berendezések stb.);
- a veszélyes technológiai folyamatokat;
- a fellelhető veszélyes anyagokat;
- a fellépő kockázatokat;

12 95/2006. (IV. 18.) Kormányrendelet 2.§ e) a 219/2011. (X. 20.) Korm. rendelet szerint biztonsági dokumentáció

- a veszélyhelyzet kezelésének stratégiáját;
- a rendelkezésre álló erőket és eszközöket.

A biztonsági jelentés elkészítésének folyamatát egy fiktív példán keresztül, az alábbiak szerint mutatom be.

A biztonsági jelentés forgatókönyvszerűen, matematikai módszerrel analizálja a várhatóan legpusztítóbb hatású baleseteket, és ebből levonja a következtetéseket arra vonatkozóan, hogy a VKO felkészült-e ezek elhárítására vagy rosszabb esetben a károk minimalizálására.

A harcanyagtároló VKO-k esetében a jelentés gyakorlatilag csak a tárolt robbanóanyagok mennyiségi vizsgálatára szorítkozik. A jelentés szerint, a számítások feldolgozását követően meg kell állapítani, hogy az objektumban a lőszerekkel, robbanóanyagokkal folyó egyéb tevékenységek (például működésvizsgálat, szétszerelés) veszélye a technológiák biztonságossága miatt milyen balesetet eredményezhet. Például maximum lokális hatásút, mert az előforduló egyéb veszélyes anyagok mértéke elhanyagolhatóan kicsi, vagy attól nagyobb, mert a veszélyes anyagok mennyisége meghaladják a kritikus értékeket.

A Korm. rendelet előírásai szerint a biztonsági jelentésnek külön foglalkoznia kell a dominóhatással mind külső, mind belső vonatkozásban. A Korm. rendelet szerint a dominóhatás „a veszélyes katonai objektumban bekövetkező olyan baleset, amely a közelben lévő más veszélyes ipari üzemre vagy veszélyes katonai objektumra áttérjedve a veszélyes anyagokkal kapcsolatos súlyos balesetek valószínűségét megnöveli, vagy a bekövetkezett veszélyes anyagokkal kapcsolatos súlyos baleset következményeit súlyosbítja.”¹³

Tekintettel a példában szereplő VKO elhelyezkedésére, az elvégzett analízis alapján a külső dominóhatást nem kell figyelembe venni, mivel a környezetében nincs fenyegetett, illetve a laktanyára kockázatot jelentő veszélyes anyagokkal foglalkozó létesítmény.

A belső dominóhatás kialakulásának lehetősége kiemelt része a biztonsági jelentésnek. Esetünkben kiindulási feltételként nem veti el, hogy egyes harcanyagot tároló raktárpépületek közelsége miatt egy esetleges elműködés esetén kialakuló robbanás, tüzeset, túlnyomás során a szomszédos tárolóhely is sérüljön.

13 95/2006. (IV. 18.) Korm. rendelet 2. § f) pont

Számításokat kell végezni arra vonatkozóan, hogy a raktárépületben bekövetkezett tömeges robbanás rombolási sugara megállapítható legyen. Ennek érdekében figyelembe kell venni a védműveket, a raktárépület anyagát és természetesen a benne tárolt harcanyagok mennyiségét. A raktár épületenkénti számvetések eredményeinek feldolgozása során a rombolási sugarak grafikusán ábrázolhatók az objektum vázlatán, melyen vizuálisan megfigyelhető elműködés esetén a raktárak egymásra gyakorolt hatása (1 számú ábra).

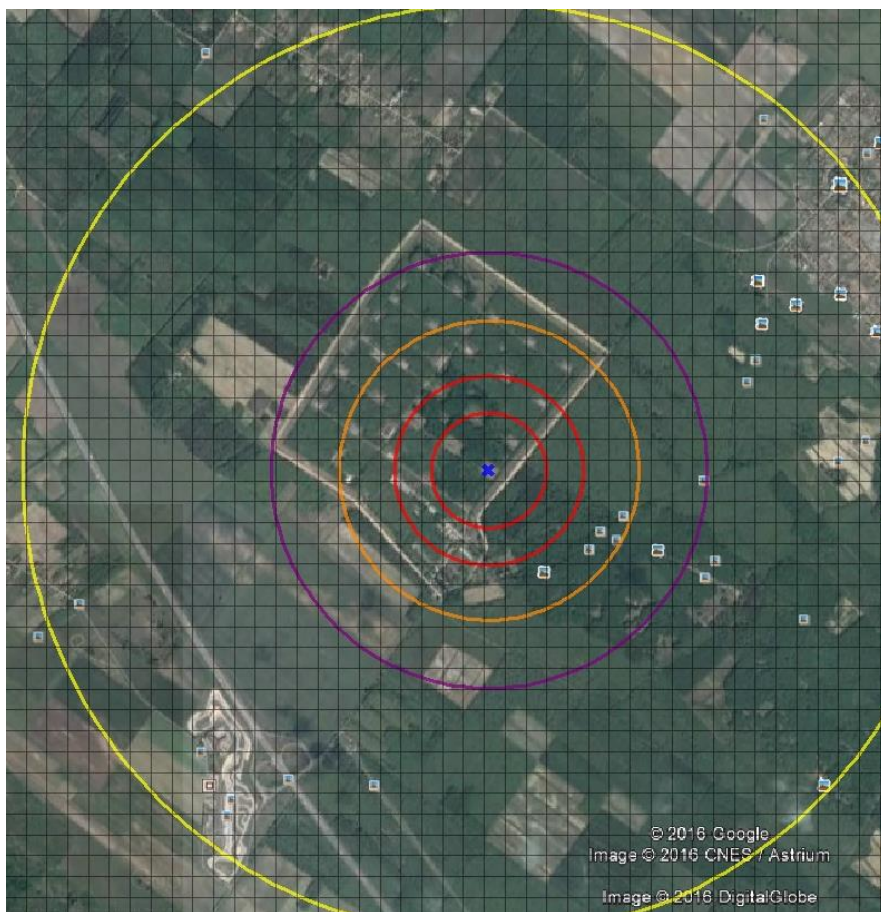

1. számú ábra. Rombolási sugarak ábrázolása az objektum vázlatán

Az 1. ábrán a piros „körök” jelzik a magasabb, a kék pedig az alacsonyabb rombolási mértéket. A biztonsági jelentés matematikai számításai – amelyek a Bíbor könyvet is kiadó holland TNO intézet EF-FECTS 10.0.5 programjával készültek – alapján arra a következtetésre juthatunk, hogy a harcanyagot tároló VKO-k területén esetlegesen előforduló súlyos baleset következményei nem veszélyeztetik a környező településeket.

Az erre irányuló számítások és következtetések természetesen ki mutatják a belső veszélyeztetettséget is.

Vegyünk egy harcanyagot tároló raktárépületet, amelyben 500 tonna TNT-egyenértékű robbanóanyag található. A legrosszabb eshetőséget figyelembe véve feltételezzük, hogy a teljes mennyiség egyszerre felrobban. A matematikai számításokkal a túlnyomás okozta rombolási körök sugarai kerültek megállapításra (2. számú ábra).

2. számú ábra. Raktárrobbanás hatósugarai

A rombolási hatókörök jelmagyarázata, bentről kifelé haladva:

- teljes rombolás,
- súlyos rombolás (repszhatás),
- közepesen súlyos rombolás (dobhártyasérülés),
- mérsékelt rombolás,
- enyhe rombolás (ablaktörés).

A robbanás során a repesz okozta sérüléseket a felrobbant robbanótestekből származó (elsődleges) vagy a robbanás által elrepített (másodlagos) tárgyak okozzák. A számítási útmutatások empirikus

úton meghatározzák, hogy ilyen robbanóanyag-mennyiség esetén a repeszhatás 400-500 m között mozog (a 2. ábrán a súlyos rombolás köre).

A vizsgált példa alapján megállapítható, hogy míg a feltételezett VKO a környező településeket és infrastruktúrát nem vagy legfeljebb enyhe mértékben veszélyezteti (ablaktörés), addig az objektumon belül már egyetlen raktár robbanása is súlyos károkat és sérüléseket okoz.

A katonai lőszer- és robbanóanyag-tároló objektumok belső védelmi tervének rendeltetése, felépítése

A súlyos balesetek megelőzésére, illetve a már bekövetkezett katasztrófák során keletkezett károk enyhítésére vonatkozó rendszabályokat a biztonsági jelentés alapján készült belső védelmi terv (a továbbiakban: BVT) tartalmazza. Alapvető rendeltetése: meghatározni a súlyos balesetek elleni védekezés módját, továbbá a bekövetkezett események hatásainak, a keletkezett károk (a személyi, anyagi, környezeti veszteségek, károk) csökkentésére irányuló rendszabályokat, tevékenységeket.

Egy veszélyes katonai objektum belső védelmi tervének hatálya kiterjed a létesítmény teljes területére, a személyi állományra, valamint az objektum területén bármilyen jogcímen tartózkodó, más munkáltató alkalmazásában álló személyekre (vételező, kivitelező, szolgáltató, ellenőrző, látogató stb.). A terv részletesen tartalmazza az objektum rendeltetéséből, a tevékenység jellegéből adódó lehetséges veszélyforrásokat, azok lehetséges hatásait, következményeit. A védelmi tervben definiálásra kerülnek a súlyos balesetek következtében kialakuló helyzetek, azok kezelésére hivatott erők, eszközök és infrastruktúrák. Tartalmazza továbbá a vezető és a végrehajtó állomány riasztásának eszközrendszerével, a kimenekítéshez kapcsolódó létesítmények adataival, a helyzet értékelésével és a döntést segítő informatikai rendszerekkel, a védekezésbe bevonható belső erők eszközeivel, valamint az egyéni védőeszközökkel és a védekezésbe bevonható külső erők eszközeivel kapcsolatos információkat, adatokat. Természetesen, a pontos és részletes védekezési terv megléte mellett a hatékony veszélyelhárítás és kárfelszámolás további feltétele a megbízható vezetés, a védekezési tevékenységbe bevont személyi állomány megfelelő felkészültsége, valamint a szükséges feltételek (technikai eszközök,

védőfelszerelések, híradó eszközök, infrastruktúra stb.) rendelkezésre állása. A BVT meghatározza és szabályozza a védekező állomány feladatait, amelyek évente 2-3 alkalommal továbbképzés tárgyát képezik. A képzésben részt kell vennie annak az állománynak is, akiknek nincs konkrét feladata a védekezésben, azonban nekik is tisztában kell lenniük a menekülési útvonalakkal, a gyülekezési helyek hollétével, valamint a baleseti vagy katasztrófavédelemben a pánik kialakulásának elkerülését szolgáló helyes cselekvési formákkal.

A BVT-ben meghatározásra kerülnek a konkrét feladatok mellett az eljárásrendek is, amelyek az objektum területén bekövetkezett vész-helyzet esetére vonatkoznak. (Például: a baleset észlelésének jelentése, az érintettek értesítésének módja, sorrendje, a belső és külső erők riasztásának rendje, az élet és anyagi javak mentése, a kárelhárítás és a mentesítés mikéntje stb.). Továbbá, a terv részletesen tartalmazza a személyi állomány védelmében hozandó intézkedéseket, úgymint:

- a magatartási szabályokat;
- a menekülési útvonalakat;
- a gyülekezési pontokat;
- a kárelhárítási feladatok feltételeit;
- a védelmi tevékenységben résztvevő személyi állomány felkészítését.

A védelmi terv fontos részét képezi a védekezés irányítási rendszerének bemutatása, tartalmazza a védekezést irányító személyi állomány központi és területi szintű kijelölését, továbbá meghatározásra kerülnek a külső szervezetekkel (katasztrófavédelem, rendőrség, mentőszolgálat) történő kapcsolattartás, valamint a vezetéshez szükséges anyagi-technikai feltételek.

Az elkészült belső védelmi terv dokumentációjában foglaltakat, a rájuk vonatkozó mértékben, a környező települések polgármestereinek és a katasztrófavédelem helyi szervezeteinek is meg kell ismerniük, ezért az elkészült védelmi terv dokumentációjának az önkormányzati tájékoztató szerves részét kell képeznie. Elvárás az is, hogy a veszélyes tevékenységet folytató katonai bázisnak időszakosan a katasztrófavédelem szervezeteivel együttműködési gyakorlatokat kell szerveznie, valamint részükre, előre egyeztetett időpontokban engedélyeznie kell a helyszíni bejárásokat. A veszélyes katonai létesítmény környezetében élő lakosság védelme érdekében a katasztrófavédelemnek rendelkeznie kell külső

védelmi tervvel, amelynek összhangban kell lenni a katonai bázis belső védelmi tervével. Ezért nagyon fontos a két szervezet folyamatos és jó együttműködése.

Összegzés

A veszélyes anyagokat tároló raktárbázisok minden korszakban nagy fontosságúak voltak a katonai szervezetek számára, nem csak stratégiai jelentőségük miatt; a veszélyeztető hatásuk miatt körültekintő eljárásrend kialakítását igénylik. A rendszerváltás előtt a honvédelmi tárca belső szabályzó rendszerével, saját hatáskörében eljárva gondoskodott ezen objektumok, valamint környezetük védelméről. A rendszerváltás után a hazai és nemzetközi változások megkövetelték, hogy a politikai vezetés a civil jogszabályok keretei közé integrálja a védelem egyes feladatait. Ezek között jelentős a VKO-k váratlan, súlyos balesetek elleni védelme. Hangsúlyozott fontosságú nemcsak hatása, de a civil és katonai rendszerek együttműködésének szervezése miatt is.

A VKO-k biztonságos üzemeltetésének alapját jelentő biztonsági jelentéseket (dokumentációkat) alapos helyszíni bejárások, tanulmányok, matematikai absztrakciók felhasználásával kell elkészíteni. Az ennek figyelembevételével kidolgozott belső védelmi tervnek tartalmaznia kell a várható veszélyforrásokat, a sikeres védekezéshez szükséges eljárási rendet és feltételeket, valamint a polgári hatóságokkal és szervezetekkel történő együttműködés megszervezésének lehetséges formáit, módszereit.

Végül, de nem utolsósorban: az ebben az irányban megteendő lépések, a felkészítés és a kiképzés egy különálló kutatást igényelnek, így ezt egy következő publikációmban fogom közölni.

A honvédelem számára lőszer- és robbanóanyag-tároló raktárakra a jövőben is szükség lesz, amelyek továbbra is veszélyes katonai objektumként fognak üzemelni a bent tárolt harcanyag-készletek jellege és nagyságrendje miatt. A védekezés sikerességének alapfeltétele a védelmi tervek megléte, a személyi állomány megfelelő felkészítése, valamint a védekezési feltételek rendelkezésre állása. A működésükért felelős szakemberek feladata, hogy napi munkájukkal biztosítsák a védelmi követelmények betartását, szükséges feltételek meglétét, valamint a

létesítmény és a környezetében lakók megóvását egy esetleges katasztrófától.

Felhasznált irodalom

110/2018. (VI. 25.) Korm. rendelet A veszélyes katonai objektumokkal kapcsolatos hatósági eljárás rendjéről szóló 95/2006. (IV. 18.) Korm. rendelet módosításáról <http://www.kozlonyok.hu/nkonline/index.php?menuindex=200&pageindex=kozltart&ev=2018&szam=93> (2020. 05. 01.)

2011. évi CXXVIII. törvény a katasztrófavédelemről és a hozzá kapcsolódó egyes törvények módosításáról <https://net.jogtar.hu/jogszabaly?docid=a1100128.tv> (2020. 05. 01.)

219/2011. (X. 20.) Korm. rendelet a veszélyes anyagokkal kapcsolatos súlyos balesetek elleni védekezésről <https://net.jogtar.hu/jogszabaly?docid=a1100219.kor> (2020. 05.01.)

95/2006. (IV. 18.) Korm. Rendelet a veszélyes katonai objektumokkal kapcsolatos hatósági eljárás rendjéről [https://net.jogtar.hu/jogszabaly?docid=A0600095.KOR\(2019.04.08\)](https://net.jogtar.hu/jogszabaly?docid=A0600095.KOR(2019.04.08))

NAGY Sándor - HORNYACSEK Júlia: A környezetvédelmi kockázatok és a lakosságvédelem összefüggései. Bolyai Szemle, 2014./1. 109-131.

Tüfe/150. Szakutasítás a lőszerraktárak és bázisok részére, Honvédelmi Minisztérium, Budapest, 1981.